

Het koster sluik

Jaargang 3
2009

Heemkundevereniging van Sprang-Capelle e.o.
Redactieadres: Wendelnesseweg 124, 5161 ZC Sprang-Capelle, tel. 0416-312210

no. 1
januari

Van de redactie

Een nieuw jaar ligt voor ons. Het bestuur en de redactie wenst alle leden veel heil en zegen toe in het nieuwe jaar 2009.

Over onze welvaartsstaat hoor en lees je dagelijks sombere geluiden. Gelukkig hebben we daar als heemkundevereniging tot nog toe weinig mee te maken. Maar in uw persoonlijke leven wellicht des te meer. Sterkte bij alle problemen die op uw weg komen. Het bestuur doet er alles aan om een interessant jaar voor onze vereniging te organiseren. Lees het jaarprogramma met aandacht en u zult zien dat het wel wat wordt dit jaar.

Regelmatig hoort de redactie nog de vraag, waar komt die naam 'Het koster sluik' vandaan. Trouwe lezers weten dat er in de kerk van Capelle en in die van Sprang een koster sluik zit. Wat is nu een koster sluik? Beide koster sluiken ziet u op de foto's. Een mooi raadseltje bij het begin van het nieuwe jaar: welk koster sluik zit in welke kerk? Het koster sluik fungeerde tot in de 19de eeuw als een 'Voetsius' of 'Maasroute'. Zaterdagmiddags rond vier uur verzamelden de dorpsbewoners zich op het kerkplein. Van de koster kregen ze via het luik zowel het kerkelijk als het dorpsnieuws te horen. Voor ons verenigingsblad dus een toepasselijke naam. Maar natuurlijk alleen verenigingsnieuws!

In gesprek met.... Dick Vos

"Dat moet nu bijna tien jaar geleden zijn. Lid worden van de heemkundevereniging en meteen ook nog een van de jongste leden zijn. Er is in de jaren van mijn lidmaatschap toch wel wat veranderd. De eerste jaren was mijn betrokkenheid erg groot bij veel, eigenlijk bij alles wat er gebeurde. Overal wist ik wat van, kreeg informatie, ging opzoeken en zelf uitzoeken. Erg goede herinneringen bewaar ik aan de vele gesprekken, de speurtochten naar foto's, brieven, rekeningen voor mijn publicatie in 'Bruggeske' over de familie Oerlemans en het Labbeget. Terzijde, het wordt nu toch wel eens tijd dat op de voor- of achterzijde van 'Bruggeske' een datum van verschijnen vermeld wordt. Een enorme informatiebron en aanvulling voor de vereniging is trouwens onze website. Zeer professioneel, klasse. Alhoewel, ik moet bekennen, dat ook ik veel te weinig gebruik maak van de site. Dom natuurlijk. Gelukkig geeft ons nieuwe periodiek 'Het koster sluik' nu ook duidelijke informatie over wat er zoal gebeurd is of wat er nog staat te gebeuren aan excursies, lezingen en vergaderingen."

"Toch waren mijn persoonlijke contacten in het begin anders, intensiever denk ik. Mogelijk door de andere samenstelling van het bestuur, door een andere wind dus, maar vooral door mijn nieuwe werkomgeving veranderde dat. Nu reis ik al weer een paar jaar dagelijks naar Dordrecht in plaats van naar Verolme-Heusden. Wat een verschil. Bijna alle avonden dus laat thuis door fileleed. Dat vraagt hier thuis steeds om aanpassingen, naar andere invullingen dus. Wil ik op een donderdagmiddag eens bijpraten in 'Ons Huis', dan moet ik wel een verlofdag opnemen. Voor excursies of andere activiteiten vaak idem dito. Daar pas ik dus voor. De lezing van Piet Konings over de Capelsedreef, ja daar was ik wel bij, dat was eigenlijk voor mij nog het enige dit jaar. Maar als het even lukt, wil ik toch proberen er weer zoveel mogelijk bij te zijn."

"Veel ben ik opgetrokken met Wijnand Konings en ik was hem behulpzaam bij het uitwerken van zijn fietstochtengids voor Sprang-Capelle. Het verbaast me dat er nu nog steeds weinig schot zit in het oplossen van naar ik vermoed alleen maar een communicatiestoring met Wijnand. Maar Piet Konings en Rien Visser werken er nu aan."

"Wat me eigenlijk ook verbaast dat het grafmonument van Jan de Rooij er op de begraafplaats aan de Tilburgseweg bepaald niet verzorgd uitziet. Jan is voor ons toch 'de redder van Brabant'. Kunnen we daar als vereniging niet wat extra zorg aan of aan laten besteden?"

"Oh ja, en dan nog dit, reken maar op me bij het samenstellen van het straatnamenboek van Sprang-Capelle."

"Dick, bedankt."

De verdrinken dorpen in Noordwest Brabant

Lezing op 20 oktober 2008 in Zidewinde door dr. Karel Leenders

In zijn lezing behandelde dr. Leenders een aantal aspecten van de overstromingsgeschiedenis van westelijk Noord-Brabant. Zijn gehoor in de stampvolle Clauszaal van cultureel centrum Zidewinde was bijzonder geïnteresseerd. Begrijpelijk natuurlijk, omdat vele aanwezigen de ellende van de stormvloed van 1953 van nabij hebben meegemaakt. Ook de aangerichte verwoestingen met name in Capelle bleven nog lang zichtbaar. Belangstellenden van weg- en waterbouw maakten gebruik van de mogelijkheid door onze vereniging geboden, om de autoriteit dr. Karel Leenders te kunnen beluisteren.

Voorop in zijn presentatie stond de dynamiek van het land en de wateren. Duidelijk werd dat het een natuurlijk proces is, het spel van sedimentatie en erosie. Afwisselend een hoge en een lage stroomsnelheid van het water bepalen het al of niet vasthouden van de meegevoerde klei, het zand en de rommel, het sediment. Dijken aanleggen was dus het devies en dan inpolderen. Dat begrepen ze al in de middeleeuwen. Alhoewel, wat wij vanavond in een tweetal uren meekregen, werd veelal wel in honderden jaren gerealiseerd.

Al in de middeleeuwen werd in de Delta (Zeeland en West-Brabant) zout gewonnen uit het verdrinken veen. Geld verdienen stond immers ook toen al centraal. De daarbij gevolgde werkwijze werd helder uiteengezet. Dr. Leenders wees erop, dat de ecologisch nadelige aspecten van deze vorm van zoutwinning groot waren. Het was slecht voor het behoud van de lage landen langs de zee, de veenlaag raakte uitgeput, immers grondstoffen werden onttrokken en verlaagd land bleef achter.

Daarnaast was de zoutwinning de oorzaak van de afkalving van het land en ondermijnde het de dijken.

Ook werd een uitvoerig en duidelijk overzicht gegeven van de oorzaken en de gevolgen, dus het lot van de vele verdrinken dorpen. De rampspoed trof het westen en noordwesten van onze huidige provincie Noord-Brabant, ook de Langstraat tot aan Heusden toe, met de elkaar opvolgende stormvloedend natuurlijk als oorzaak. De Sint-Elizabethvloed van 1421 was wel de heftigste. Kortom, het ooit al goed functionerende landschap, voorwaarde voor het bestaan van een bevolking, verdween met de ‘verdwenen dorpen’.

Onze voorzitter de heer Rien Visser bedankte dr. Leenders namens alle aanwezigen voor zijn bijzonder deskundige en interessante uiteenzettingen.

Het Sprang-Capelse dialect: *Weërd om te behaauwe!*

Onder deze titel hield Klaas de Groot uit Spijk op 24 november 2008 een lezing over ons *èège taoltje*.

Direct na de vlot verlopen *lejevergadering* stroomde de zaal vol met vele belangstellenden.

Klaas de Groot, wiens moeder geboren en getogen is aan de Hogevaart, logeerde vroeger *bekaant iedere vekaansie* in Sprang-Capelle. Hij geeft nu les aan de Gomarus scholengemeenschap in *Gurkum*. *De kender op deuz schoewl komme ut 'n groewt gebied: van Sliedrecht tot Tiel en van Vianen tot Sprang-Capelle*. In dat grote gebied *wor een rèèke verschaaienhed* aan dialecten gesproken en dat trok zijn belangstelling. *As-ie effekes tèèd ha aon t'end van 'n les dêêlde-n-ie vraogelèèste êût* aan de leerlingen met het verzoek om die in hun eigen dialect te beantwoorden. Zo ontdekte *n-ie* de dialectgrenzen en kon *vêûl* dialectische woorden verzamelen. Wij *heurden* dat er *neffe* het Brabants ook nog streek- en plaatselijke dialecten waren en dat er zelfs verschil is tussen het Sprangs en Capels, maar *da leste da wiesse* de meesten natuurlijk wel.

Ook had hij het over ‘isoglossen’ (grenzen tussen twee streektaalvarianten, zoals: *mêêstal, merstal, mestal en mistal*) en etymologie (leer van de herkomst van woorden).

Klaas sprak ons aan in het Sprang-Capels maar dat beheerste hij natuurlijk minder goed dan de *mêêste miejse in de zaol*. De aanwezigen corrigeerden hem met veel plezier. Hij wist de zaal enthousiast te *krèège* door plaatselijke uitdrukkingen en woorden te vragen en die werden dan door anderen weer aangevuld of verbeterd. Ook vroeg hij om zoveel mogelijk Sprang-Capelse woorden op te *schrèève* en tijdens de pauze in te leveren. Na de pauze werden enkele woorden opgenoemd. Daar waren veel algemene Brabantse woorden bij en ook enkele uit Kaatsheuvel en Besoijen. Maar dat mocht de pret niet drukken. Veel bijna vergeten woorden werden weer opgehaald. (zie de voorbeelden in het kadertje)

Enkele oude Sprang-Capelse woorden

<i>'ne mêêns/miejns</i> (een man)	<i>'n môôspieperke</i>
<i>'n mêêns/miejns</i> (een vrouw)	<i>knageltjes</i>
<i>avveseren</i>	<i>kanschèèl</i> (deksel van een melkbus)
<i>'ne snuk</i>	<i>roewme</i>
<i>'n snukske</i>	<i>'n poeleke</i>

Klaas stelde *veur* om een werkgroep ‘dialect’ op te richten met als doel:

het dialect te *behaauwe* en vast te leggen; o.a. *deur* interviews *mee aauwere miejse*. En *veural* te promoten, want: “*Ik zij er van overtêugd: dialect is cultureel erfgoed! Daor motte trots op zèèn en ok zêûnig!*”

Klaas adviseerde: *Perbeer veural ok de klèèn kender op de schoewle wèèrm te maoke veur dialect!*

Enkelen van de aanwezigen gaven *d'r èège* spontaan op om in deze werkgroep zitting te nemen. *Aon 't end gingen we ammel vrolijk en tevreeje naor hêûs* en ik denk dat nog menigeen, *thêûs gekoewme, he geperbeerd z'n èège* nog een paar vergeten woorden te herinneren.

De werkgroep komt in januari 2009 voor het eerst bij *mekaore*. *Wit-te gij nog wa* woorden en gezegden in het Sprang-Capels, *schrèëf ze op 'n briefke* en geef die aan de werkgroep door. *En vraog 't aon Janne, aon Piete, aon Dirke, aon Annies en aon wit ik wies allemaol, da ze ammaol mee prakkezere.*

Hebt u belangstelling om zitting te nemen in de werkgroep, dan kunt u zich aanmelden bij Piet Konings tel. 0416 – 278965.

Wie geeft er onze vereniging een nieuwe naam?

Natuurlijk heeft onze heemkundevereniging een naam! Het lijkt een eenvoudige naam. Maar als je die naam eens een keer uit moet spreken, dan valt dat nog niet mee: *vereniging voor heemkunde van Sprang-Capelle en omgeving*.

Die naam blinkt uit door eenvoud; lof aan degenen die het 25 jaar geleden bedacht hebben. Maar in de volksmond is het toch even anders. Vaak hoor je zeggen: de heemkundekring. Iedereen weet dan waarover het gaat.

In 2009 bestaat de heemkundevereniging 25 jaar. Een mooie gelegenheid om onze vereniging van een passende naam te voorzien. Zo denkt de commissie die het jubileum organiseert. Is dat nou nodig, vragen sommigen zich af. Nee, natuurlijk niet, maar het heeft toch wel wat. Kijk maar eens naar de heemkundeverenigingen om ons heen. Daarom gaan we het proberen.

Het is al eerder gezegd, maar nu volgt de officiële aankondiging.

“Beste leden,

Verzin een passende naam voor onze heemkundevereniging.

Graag natuurlijk ook een uitleg van de naam er bij.

Er is een jury gevormd die een voorstel aan het bestuur doet.

Op onze feestavond hopen we dan de naam bekend te maken.

U kunt de naam en uitleg bij onze secretaris, Netty Waarts, bekend maken per mail, telefoon of brief.

De winnaar wordt natuurlijk in de bloemetjes gezet”.

Er zijn altijd rappe mensen want er zijn al twee namen met uitleg binnen. Een ijverig lid stuurde wel 15 namen, maar de uitleg ontbreekt. Die komt vast en zeker nog.

Zomaar een donderdagmiddag

Donderdagmiddag is een echte heemkundemiddag. In ‘Ons Huis’ aan de Schoolstraat is het een gezellige drukte. Leden van verschillende werkgroepen hebben dan hun werkmiddag. Er worden foto's gescand, opgeslagen en gerubriceerd. Het archief wordt bijgehouden. Ons kleine museum met allerlei voorwerpen wordt op orde gehouden. Dat zijn zo de vaste activiteiten. Maar soms komt er meer leven in de brouwerij.

Sina de Rooij uit de Raadhuisstraat gaat naar Samarja. Zij schenkt een tegeltje met de Hervormde kerk van Capelle aan ons museum.

Mevrouw Schreuders brengt benzine- en tabaksbonnen van net na de oorlog. Interessant voor een heemkundevereniging.

Regelmatig lopen er mensen binnen om hun bestelde boeken over de Capelsedreef op te halen. En nu ze er toch zijn geven ze gelijk wat oude foto's af. Goed om een volledig beeld van het verleden van ons dorp te krijgen.

Casper Duister heeft thuis een stapel oude kranten en tijdschriften gevonden. Daarin wordt nog melding gemaakt van het vertrek van meester Dees uit Sprang.

En ineens ligt er een oude foto van het bestuur van NEO op tafel. Er wordt flink gepuzzeld wie daar nog op staan.

Mevrouw De Rooij - Van Zelst laat een grote groepsfoto achter waar haar overgrootouders nog als oudsten opstaan.

Een vereniging als de onze leeft op van zulke kleine en eenvoudige schenkingen.

Jaarprogramma

26 januari : **‘Een wandeling door Kaatsheuvel’ door Eduard Steenbergen.**
Tussen Kaatsheuvel en Sprang-Capelle bestaan sterke banden. Niet alleen omdat de dorpen aan elkaar grenzen. Er worden boodschappen gedaan maar er liggen ook banden via de schoenindustrie. Aan de hand van foto's en oude ansichtkaarten maken we een wandeling door Kaatsheuvel en wijde omgeving aan het begin van de 20ste eeuw. Genietend van de verhalen van de heer Steenbergen.

9 maart : **‘De cultuurhistorische en funeraire waarde van de begraafplaatsen in Sprang-Capelle’ door Henk van Zelst.**

De gemeente Waalwijk wil ruimte maken voor nieuwe graven op de oude begraafplaatsen in ons dorp. Dat bracht een geweldige reactie te weeg. Waarom zijn deze begraafplaatsen zo waardevol, naast de emotionele waarde en betekenis die zij hebben?

11 mei : **‘Van billen en kruien’ door Ad van Gool.**
Nederlanders en molens horen bij elkaar. Onze taal is doordrongen van allerlei uitdrukkingen die uit het molenaarsvak komen. In ons dorp staat ook een prachtige molen. Daarom is het interessant om iets van molens af te weten. Het onderwerp past ook goed bij onze kleine excursie naar Kinderdijk. Het thema van Open Monumentendag gaat ook over molens.

20 juni : **Kleine excursie naar de molens van Kinderdijk.**

We maken een korte rondvaart langs de molens. Genietend van het gezicht op de molens. Een plaatje dat de hele wereld kent.

Daarna bezoeken we een molen onder leiding van een gids en sluiten af met een bezoek aan het molennuseum.

24 september : **Jubileumavond.**
Bij een gezellige Brabantse koffietafel blikken we terug op 25 jaar heemkunde in Sprang-Capelle. Dat doen we met film, zang en toneel. Het wordt een gezellige en interessante avond.

26 oktober : **‘De middeleeuwse turfvaart naar Den Bosch’ door Anton van der Lee.**
Turf was de aardolie van de middeleeuwen. In onze omgeving werd volop turf gestoken. Sprang heeft zelfs zijn ontstaan daar aan te danken. En zijn rijkdom, gezien de grote monumentale kerk uit die tijd. Een belangrijke turfvaart liep van De Moer via Kaatsheuvel en Plantloon naar Den Bosch. Sprang wilde daar graag een aansluiting (spranghe) op.

23 november : **‘De bende van de Witte Veer en schout Zijlmans’ door Han Verschure.**
In de eerste helft van de achttiende eeuw was Adriaan Zijlmans jarenlang schout van Waspik en Capelle. Tijdens zijn ambtsperiode kreeg hij te maken met de activiteiten van de Bende van de Witte Veer (volgens sommigen zou je "Bende van de Veren" moeten zeggen), die tot in de verre omgeving overvallen en inbraken pleegde. Over die weinig betrouwbare schout en de bende, die zijn kamp had opgeslagen in het Ravensbos, komt Han Verschure een ongelooflijk en boeiend verhaal vertellen. Het speelt zich af in Capelle, Sprang, Waspik en 's Gravenmoer en onze voorouders spelen er een hoofdrol in.